

פרק 3 כיצד להציג טיעון?

אנשים נוהגים להציג טיעונים כאשר הם רוצים לנמק את דבריהם ולשכנע את הזולת. לעתים קרובות ניתקל בהצגה של טיעונים בעתונות, בתכניות ראיונות בטלוויזיה, בנאומים של פוליטיקאים וגם בשיחות בין חברים. אבל אם רוצים לטפל בטיעון באופן יסודי ומעמיק, רצוי להציג אותו באופן שיאפשר דיון ענייני. במיוחד חשוב להקפיד על שלושה דברים: (א) שיהיה ברור מהן בדיוק כל הטענות המרכיבות את הטיעון; (ב) שיהיה ברור מהם בדיוק יחסי הנימוק הקיימים בין הטענות; (ג) שלא יהיה דבר שעלול להטות את תשומת לבו של השומע מהעיקר. קחו, לדוגמא, את תרגיל ג' מהפרק הראשון:

3.1

אסור לבצע הפלות. הרי גם העובר הוא אדם. כי הוא נושם וחושב; וכפי שכל אחד יודע, לכל אדם יש זכות לחיות.

מהן הטענות המרכיבות את הטיעון?

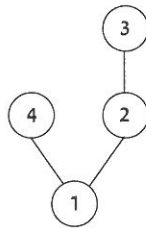
- (1) אסור לבצע הפלות.
- (2) העוֹבֵר הוא אדם.
- (3) העוֹבֵר נושם וחושב.
- (4) לכל אדם יש זכות לחיות.

שאלה למחשבה:

למה לא נזכרו המלים 'כפי שכל אחד יודע' בטענה (4)?

מהם יחסי הנימוק בין ארבע הטענות של הטיעון? מה מנמק את מה? טענה (1) היא המסקנה של הטיעון, המנומקת על-ידי טענה (2), וזו מנומקת על-ידי טענה (3). מהו, אם כך, תפקידה של טענה (4)? היא משמשת, יחד עם טענה (2), לנמק את המסקנה. ניתן להראות את יחסי הנימוק בעזרת **תרשים קווי נימוק**:

הצגת טיעון לפי שיטה זו כוללת שני חלקים: (א) רשימה ממוספרת של הטענות המרכיבות את הטיעון, (ב) תרשים קווי נימוק המראה את יחסי הנימוק בין הטענות. כדי שהדיון יתנהל כראוי, יש לרשום את הטענות בשלמות ובצורה העניינית ביותר. יש להקפיד על כך שכל אחת תהיה רשומה כמשפט חיווי, העומד בפני עצמו, ואינו מכיל היסק. (בפרק 7 נעמיק בנושא זה.) התרשים בנוי לפי העיקרון שמה שנמצא למעלה אמור לנמק את מה שנמצא למטה.

שאלה למחשבה:

מדוע לא ייתכן שיופיע קו אופקי בתרשים קווי נימוק?

ניתן לבדוק אם טענה מסוימת מנמקת טענה אחרת, באמצעות **מבחן "לכן" או מבחן "מפני ש"**.

הגדרה

במבחן "לכן" בודקים אם טענה א' אמורה לנמק את טענה ב' באופן הבא.

(1) מחברים את המשפט הבא:

מחבר הטיעון אמר "א', לכן ב'."

(2) בודקים אם זה מתקבל על הדעת כדיוח של דברי מחבר הטיעון.

אם זהו אכן דיווח סביר, אז הטענה א' אמורה לנמק את הטענה ב'.

אם המשפט המתקבל אינו מתאים, טענה א' כנראה אינה ניתנת כנימוק לטענה ב'.

לדוגמא, נשתמש במבחן "לכן" כדי לבדוק איזו טענה אמורה להיות מנומקת על-ידי טענה (4) בטיעון נגד הפלות. ראשית, נבדוק אם (4) מנמקת את (3).

נכתוב

המחבר אמר "לכל אדם יש זכות לחיות, לכן, העובר נושם וחושב".

האם מתקבל על הדעת שמחבר הטיעון התכוון לכן? לא. לכן (4) אינה אמורה

לנמק את (3). ומה בקשר לטענה (2)?

נכתוב

המחבר אמר "לכל אדם יש זכות לחיות, לכן, העובר הוא אדם".

מתקבל על הדעת? לא. לכן טענה (4) גם אינה מנמקת את (2). עכשיו נבדוק אם

טענה (4) מנמקת את טענה (1).

נכתוב

המחבר אמר "לכל אדם יש זכות לחיות, לכן אסור לבצע הפלות".

סוף-סוף הגענו לדיווח שיכול להתקבל על הדעת – גם אם נרגיש כי ייתכן שאיננו

לגמרי שלם. כך רואים, שהטענה ש'-(4) אמורה לנמק היא בעצם טענה (1), המסקנה.

לחלופין, ניתן לבדוק את יחסי הנימוק בין שתי טענות גם באמצעות מונח

ההיסק 'מפני ש'.

הגדרה

במבחן "מפני ש" בודקים אם טענה א' אמורה לנמק את טענה ב' באופן הבא.

(1) מחברים את המשפט הבא:

מחבר הטיעון אמר: "ב', מפני ש-א'."

(2) בודקים אם משפט זה מתקבל על הדעת כדיווח של דברי מחבר הטיעון.

אם זהו אכן דיווח סביר, אז הטענה א' אמורה לנמק את הטענה ב'. אם המשפט המתקבל אינו מתאים, טענה א' כנראה אינה נימוק לטענה ב'.

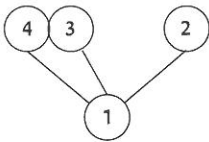

כך, כדי לבדוק אם טענה (4) משמשת הקדמה לטענה (1), יש לבדוק את הקביעה הבאה:

המחבר אמר "אסור לבצע הפלות, מפני שלכל אדם יש זכות לחיות".

גם כך רואים שטענה (4) אכן באה כדי לנמק את (1). גם במקרה זה עשויה להתעורר תחושה שהדיווח הזה אינו לגמרי שלם. אבל נימוק אינו חייב להיות הוכחה מכריעה. כלומר, נימוק חלקי הוא עדיין נימוק.

לטענה (1), ואף אחת מהן אינה משמשת הקדמה לאף אחת מהאחרות. עם זאת, אפשר להבחין בין (2) מצד אחד, ובין (3) ו-(4) מצד שני; כי (3) ו-(4) צריכות זו את זו כדי לנמק את (1), ולעומת זאת, (2) משמשת כנימוק באופן עצמאי. בתרשים ניתן לבטא זאת כך:

במקרים רבים קיבוץ הקדמות מסייע להבנה של טיעון. אבל כיוון שלפעמים קשה לקבוע אם שתי הקדמות אכן עובדות יחד או לא, לא נקפיד לעשות זאת בכל תרשים.

לפעמים שתי הקדמות משמשות יחד לנמק מסקנה אחת. כך קורה, למשל, בטיעון הבא: יוסי הוא ממש גזעי. למה? קודם כל, יש לו עגיל. וחוץ מזה, הוא מתל-אביב, וכל התל-אביבים גזעיים.

טענות הטיעון:

(1) יוסי גזעי.

(2) ליוסי יש עגיל.

(3) יוסי הוא מתל-אביב.

(4) כל התל-אביבים גזעיים.

ברור שטענה (1) היא המסקנה. אולי פחות ברור שאף אחת מהטענות האחרות אינה מנמקת את חברתה, אבל גם זה נכון, כפי שאפשר להיווכח בעזרת מבחן "לכן". כלומר, (2), (3), ו-(4) הן כולן הקדמות

הצגת טיעונים בטורים

אם טיעון אינו מסובך מדי, ניתן להציג אותו בצורת

טור:

העוֹבֵר נושם וחושב.

העוֹבֵר הוא אדם.

לכל אדם יש זכות לחיות.

∴ אסור לבצע הפלות.

הקו האופקי מציין מעבר מהקדמות למסקנה. מה שמופיע מעל לקו אמור לנמק את מה שמופיע מיד מתחתיו. משולש הנקודות, פירושו 'לכן'.

תרגילים

1. הציגו את הטיעון הבא באמצעות רשימת טענות ותרשים קווי נימוק.
מדברים הרבה על הבורסה, אבל אם תשאל אותי, אין טעם להשקיע בה. קודם כל, אי-אפשר לדעת מה יקרה שם, כי מחירי המניות תלויים בכל מיני גורמים מסתוריים. וחוץ מזה, יום אחד יקומו ויחליטו להטיל מס הכנסה על רווחים מהבורסה, ודבר כזה עלול להביא למפולת ללא תקדים. לכן, מי שמשקיע עכשיו עלול להפסיד ממש בגדול. ואגיד לך עוד דבר: אי-אפשר לסמוך על היועצים – הם בסך הכול דואגים רק לעצמם.
2. א. כתבו בארבעה-חמישה משפטים טיעון משלכם בעד מסקנה כלשהי (למשל, שיש להאריך את חופשת הקיץ).
ב. הציגו את הטיעון באמצעות רשימת טענות ותרשים קווי נימוק.

מבט מלמעלה

למדנו כיצד לחלץ טיעון המופיע בקטע כתוב או בשיחה ולהציג אותו באופן נקי, כטיעון "נטו" ברור וענייני. הצגת טיעונים בצורה כזו מסייעת בהערכתם, כי קל יותר להעריך דברים ברורים, ללא תוספות שאינן ממין העניין. אבל המשימה של חילוף טיעונים מההקשר שבו הם מופיעים כרוכה בקשיים רבים – ובזה נעמיק בפרקים הבאים.

